

a co si o tom myslíte vy?

„Dívám se kolem sebe, vidím tytéž lidi na těchže místech, jsou stále u svých stolů, vydávají stejné omylné příkazy jako před prosincem a lednem. Co je to, vysvětlete mi, vlastně ta demokratizace?“

(Čtenář se podepsal jako Pantáta Bezoušek)

Je to úsilí provést všechny možné změny, aby podstata věci zůstala nezměněna. Pokrok naší situace je v tom, že namísto užšího královského dvora nám teď vládne širší královský dvůr. Obratnějšími metodami: chvílemi se skutečně zdá, jako bychom si už vládli sami. Mnoho se tedy zatím nezměnilo, ale všechno je daleko zajímavější. Někdejší projevy typu: musíme a budeme a nepřipustíme, se už sporadicky opět ozývají, ale jsou neseny smířlivějším tónem; vůdcové nás spíš napomínají a spíš nás konejší, než aby nám vyhrožovali. Ale změna tónu, jak známo, je mnohem snadší záležitost, než změna nevyhovujících zákonů, naší váhavé pracovitosti, manka zahraničního obchodu. Chtěl jsem jenom podotknout, že demokratizace uskutečňovaná nedemokratickým systémem je dlouhou cestou plnou útrap a zklamáních iluzí, po které se můžeme lehce dostat tam, odkud jsme vyšli. Země potřebuje nové cíle, nové lidi, novou odvalu. A nikoliv jenom nové pohádky. Neměli bychom opravovat starý dům, který potřebuje novou stěchu, základy, stěny, stropy i podlahy, ale měli bychom postavit dům nový. A hlavně bychom měli pracovat daleko usilovněji než kdokoliv v Evropě; ztratili jsme mnohem víc času. Sám si kladu otázku, je-li to, co prožíváme, vlastně revoluce, nebo je-li to evoluce, či jenom výměna stráží, palácový puč, mnoho povyku pro nic? Myslím, abychom dítě nechali nejdřív narodit, a pak mu vyhledali jméno. Převraty samy o sobě jenom zdánlivě znamenají pokrok, ve skutečnosti jsou pouhým začátkem strastiplné cesty sebepoznávání a odřikání. Nejsme si ani sami jisti, jak hluboké změny si vlastně přejeme. Přilíš dlouhou dobu se přilíš mnoho z nás aktivně zúčastňovalo všeho toho, co bylo. A nebo jsme tomu mlčky přihlíželi a neodporovali. Trapný pocit spoluviny a nepřijemného vystřízlivění předem podlamuje jakékoliv novy možné nadšení. Není vůbec náhodou, že nejbouřlivějším a nejspontánnějším činitelem nedávných změn byla právě mládež. Neobtěžena minulostí, nespokojená se současností, nepohrdající doposud budoucností. Nemožnost režimu nebyla jenom v tom, že v čele státu nebyl ten pravý muž, daleko hroznější je, že v čele krámů nejsou ti praví muži a ty pravé ženy, že nejsou ani v čele kanceláří, dílen, továren, institucí, škol, po-

licie i vojsk. Alespoň ne v odpovídajícím počtu. Klíč k obsazování vedoucích míst vyžadoval jenom určité charaktery a vlastnosti. Už samo podřízení se těmto ponižujícím podmínkám vyvolává pocit spoluviny. Postupem let si mnozí na těchto místech zvykli, někteří se na nich dokonce osvědčili, všichni jsme přijali fakt, že střední a nižší vedoucí funkcionáři jsou lidé určitých kvalit. Těchto lidí jsou pochopitelně statisíce. Všichni mají příbuzné, rodiny, děti, jejich děti se vdávají a žení, okruh vzájemného propojení se rozšiřuje, snad už všichni jsme příbuzní nějaké nemravnosti. Neobyčejně to ovlivňuje náš úsudek. I tento fakt v takové malé zemi, jako je Československo, může být významným stabilizačním činitelem. V tom negativním slova smyslu. Neboť stabilizace stávajícího stavu není a ani nemůže být ničím jiným, než konzervací choroby na pozdější časy. Slyšel jsem názor, že s revolucí je nutno co nejdřív přestat, protože by mohla otřást sebedůvěrou činitelů v okresech a místech. Myslím si, že byla úplně zbytečná, neotřásla-li představami a klidem právě těchto lidí. Rozmrzne-li půda jenom lehounce na povrchu a zůstane-li dál ledovou v hloubce, je zbytečným mhrháním vpravovat do ní nové semeno. Neboť nevzklíčí, ale udusí se. I nové myšlenky vrhané do starých mlýnů se lehce mohou proměnit ve věrejší nesmysly. Nemluvě o tom, že dogmaticky a jenom zaskočený a překvapený střední a nižší kádř, tato skutečně ohromná síla, jakmile se vzpamatuje, může velice silně a netolerantně ovlivňovat samotné špičky a vytvářet takové situace, ve kterých se jakákoliv nová politika beznadějně zkompromituje. V tajných volbách na jedné konferenci, kterou nechci jmenovat, všichni navržení kandidáti, kteří měli ke svému jménu připojený akademický titul, obdrželi o osmdesát až sto padesát hlasů méně než kdokoliv neznámý z předloženého seznamu. Je to jenom malý důkaz hlubokého odporu k inteligenci, který byl dlouhá léta pěstován. Předtím, v procesech, byly celé garnitury nejchytřejších lidí této země zdecimovány a vyřazeny z možnosti ovlivňovat chod věcí. Národ zbavovaný soustavně nejlepších mozků nezadržitelně spěje k podřízenosti. O to se u nás přece celé věky pokoušelo německví. Všechny usurpátorské mocnosti a jakákoliv koloniální nadvláda vedla nejbřutalnější útok právě proti nejvzdělanějším a nejpřemyšlivějším z řad porobených. Je to abeceda moci známá několik tisíciletí. Vždy znovu úspěšně aplikovaná. Průměrný dav lze snadno poštvat k nenávisti i k lynčování a lze ho natolik obalamutit, že s písněmi na rtech odchází do nejkrvavějších a nejzločinnějších válek. Příklady vás jistě napadnou i bez napovídání. Nezdá se mi, že to, co máme za sebou, byla jenom náhoda a jenom přehmat a jenom nedopatření. Mnohem neodbytněji se nabízí myšlenka, že to byl skutečně promyšlený záměr, jenom pro oklamání zahalený do revolučních a pokrokových myšlenek. Internacionalismus byl vy-

kládán tak, že ve skutečnosti potlačoval jakékoliv zdravé národní citění, mínění i sebevědomí. Brutálním řezem bezohledných chirurgů nám byla odepřována celá část našich národních dějin. Mrtvým, kterým už nemohl být odebrán život, bylo vzato aspoň jméno, čest a mnohým i hrob. Jejich vyznaky byly vypovězeny z knihoven, škol a soustavně vytlačovány z povědomí. Jestliže se dnes těžko rozhodujeme, co je vlastně černé a co je bílé, je to i proto, že jsme skutečně vážně přejímali i to, že pětka je ve skutečnosti jednička. Nikdo nespěchal s revizí překonaných pouček kominterny, které pravily, že poměr člověka k socialismu je určen především jeho vztahem k SSSR. V jině obměně se tvrdilo, že všechno, co je dobré pro SSSR, je současně dobré pro socialismus. Ale stačilo, aby stejnou větu, jenom v poněkud pozměněné podobě, vyslovil kdosi za mořem (co je dobré pro General Motors, je dobré i pro USA) a rázem jsme chápali její nadutou nepravděpodobnost. Ale snad to skutečně všechno nebyl záměr a byly to jenom chyby. Bláhově jsem celá poslední léta očekával, že někdo z veliké a bratrské země, někdo čelny, naleznе příležitost, aby na naši adresu a snad i na adresu jiných přinejmenším řekl: Promiňte! Když už se prokazatelně ví, že mlýny smrti nebyly naše české mlýny, ale byly k nám importovány, a to nikoliv na naši vlastní žádost. Snad by bylo slušné se alespoň omluvit, když už nic z toho, co se stalo, se nedá vzít zpátky. Náš československý občan by měl vědět, jestliže naše zahraniční politika svou neobratností způsobí komplikace či dokonce neštěstí kupříkladu v Kongu, kdo kontrétně je za debakl odpovédný. Před několika týdny vedl náš tisk úspěšnou kampaň za přerušení dodávek zbraní do Nigérie. Byla to dobrá a morální kampaň. Ale snad i občané jiných a významnějších bratrských zemí by měli být alespoň v hrubých rysech informováni, co jejich jménem bylo nejenom dobrého, ale i pochybeného vykonáno. Bylo by mnohem méně údivu při turistickém cestování i nahodilých návštěvách. Naše láska k našim přátelům nedoznala tak pronikavých změn od roku 1945 jenom čistou náhodou... I když se vždycky snažím vidět za vším především konkrétní bytosti. A nikoliv abstraktní systémy. Protože jeden blázen, jak známo, je nám schopen dát mnohem víc důvodů k přemýšlení než deset mudrců...

Nejdůležitější v současné situaci je to, jak hluboce se nové myšlenky dotknou každého z nás. Uskutečnil se v nás samých revoluce, bude to nakonec přece jenom revoluce. Zvítězí-li v nás i tentokrát oportunismus, nebude to nic víc, než jenom další český východ z nouze.

Bylo by neodpovědné hlásat velkolepé zásady, aniž bychom vzali v úvahu základní skutečnost: naše morálka je otřesena. Ještě před nedávnou dobou jeden vedoucí funkcionář vysvětloval naše obtíže tím, že máme příliš mnoho starých lidí. Řekl to v oficiálním

projevu. Četl jsem těch několik surových řádek několikrát. Nemohl jsem věřit svým očím. Podtext výroku bezostyšně doporučoval, aby tito neproduktivní lidé méně jedli, aby jim mohly být sníženy penzijní dávky. Už i tak spíš almužnické než důstojné. Vzpomněl jsem si na báseň o dědově míse. A současně na bumerang. Neboť naše neúcta ke starým lidem není ničím jiným, než naši neúctou k sobě samým. Nemůže usilovat o své štěstí ta společnost, ve které stáří samo o sobě se stává neštěstím. Jestliže jsme v uplynulém dvacetiletí podlehli mnoha slabostem a dali přednost mnoha hříchům, sobectví jsme propadli ze všeho nejvíc. Málem se stalo politikou. Stejně jako závist, která končí tam, kde už začíná nenávisť. Morálkou jsme se ani nenamáhalí zabývat. A přece žádné skutečně nové hnutí nemůže začínat bez mravního a morálního kodexu. Mojižď dal několika tisíciletím desatero.

Skuteční vůdcové lidských hnutí nikdy svým stoupencům nelichotili ani nepodlézali, ale obraceli jejich pozornost k vlastním slabostem. A my sami jsme se zaplavovali samochválou. Lid v našem podání byl nečím absolutně dokonalým, spravedlivým, obětavým a skromným, ačkoliv to ani zdaleka nebyla pravda. Jednu třídu jsme obklopili div ne mytologií. Přestali jsme se zaměstnávat pojmy, jako je pravda a lež, spravedlnost a bezpráví, skromnost a domýšlivost, odehnali jsme posluchače od kazatelů mravokárců, ale z našich řečnických pultů zaznívala celá léta slova jen o nutnosti více pracovat, jako by jenom v práci samotné byl celý smysl našeho příchodu na svět. Perspektivou socialistického člověka se stala vidina mít emběčko ze špatného plechu, panelový byt s promrzajícími stěnami a chatu na stráni, kde je šest tisíc chat. Život snad je něco víc, než najíst se a obléknout... Měli bychom mít dost času, abychom uprostřed všeho hluku alespoň někdy zaslechli i sami sebe. Tu a tam bychom se měli zastavit v běhu a podívat se, jak vlastně vypadáme. Jsme-li ještě schopni slyšet hlas ptáka, vidíme-li ještě zelený strom a rozpoznáme-li čest od padouštví. Naším osobním přínosem revoluce by měl být odpor každého jednotlivce vůči všem špatným a nespravedlivým. Snilek Mahátma Gándhí svého času rozvrátil Brity kampaň občanské neposlušnosti. Bezmocnou v našem věku však vůbec nebyla a není jenom Indie. Všichni máme své Brity. Jenom kdybychom začali mluvit pravdu a přestali poslušně vykonávat nesmyslnosti, byla by to mnohem hlubší revoluce, než byly i ty nejhalasnější. Doufám, že se jednou vzhopíme. Že se přestaneme bát strachu. A že nás neupokojí svoboda udělovaná nám vždycky jenom na tu krátkou chvíli, než se opraví klec. Kdybych měl shrnout naši současnou situaci jednou větou, řekl bych, že jsme ještě nepřestali kráčet směrem k propasti, ale že našťáště už jdeme o něco pomaleji...

MY 68, roč. 5, č. 6, květen 1968